

Daiktavardžiu kirčiuotės

V. krámas - krámai.	Paũkštis - paũkščiái
Ž. krámo - krámy.	paũkščio - paũkščių
N. krámai - krámams.	paũkščiúi - paũkščiáms
G. krámą - krámus.	paũkštį - paũkščių
Į. krámai - krámais.	paũkščių - paũkščių
M. kráme - krámuose.	paũkštyje - paũkščiųose

Daiktavardžiai yra nevienodai kirčiuojami. Vieni iš jų visuose linksmuose turi pastovų kirtį, kiti įvairiuose linksmuose keičia dėsnį ir šis kirčio dėsninumas padeda daiktavardžius suskirstyti į tam tikras grupes vad. kirčiuotėmis. Daiktavardžius skiriame į du skyrius: dviskiemenius ir daugiaskiemenius. Dviskiemeniai daiktavardžiai yra skirstomi į keturias kirčiuotes:

Visi pirmos kirčiuotės priklauso daiktavardžiai, kurie turi kirtį šaknyje, kirtis žymimas tirtaprade priešaidė, ir kirtis visuose linksmuose išlieka tos patos pav. krámas.

Priē ardoes ķirčiūotei prieklauso daiktavardēji, kuri
turi sāknijē tirtapals priegaidē in ķirtis dēsningsai šo-
ķinēja is sāknies i galēns pav. padekštis.

1. vōras - vōrai	Ķampas - ķampai
2. vōro - vōrō	ķampo - ķampis
3. vōrai - vōrais	ķampui - ķampams
4. vōrg - vōrus	ķampus - ķampis
5. vōrū - vōrais	ķampē - ķampais
6. vōrē - vōrē	ķampē - ķampē

Priē trečios dvisķiemenis daiktavardējis ķirčiūo-
tis prieklauso tie daiktavardēji, kuri turi sāknijē
tirtapals priegaidē in ķirtis dēsningsai šoķinēja is
sāknies i galēns pav. vōras.

Priē četvīrtos dvisķiemenis daiktavardējis ķir-
čiūotei prieklauso daiktavardēji, kuri turi sāknijē
tirtapals priegaidē in ķirtis dēsningsai šoķinēja
is sāknies i galēns, pav. ķampus

Stājis ķāltas, tētas žmogus tikrai ķāltas.
Lūvā, slaps

Trumpisjis balsis yra keturi: a, e, i, u. In u
viuomet būna trumpi in turi tik kairins priegai-
dg. Pav. vīstas, euntū, pūlti, pīlnas.

Atin E ķirčiūoti yra visados ilgji, išskyrus

- 1 Galūnis, pav. staigā, sū, mergelē.
- 2 Sluķtēsniņojo būdvardējo laipsnis priegasos,
pav. gerēsnis, meitēsnis.
- 3 Ķvardžiūotinis būdvardējis, skaitvardējis, Ķvardājis
in dalyvis nīrīskasios Ķimines nienasķaitos varolinin-
ķo linksnis. Pav. gerāsis, pirmāsis.
- 4 Ķvardžiūose māno, tāvo, sāvō.
- 5 Dvisķiemenis veiksmažodējis bendratyse in kai
kuriose jē išvestīnēsē formose, pav. ķāsti,
ķāsolavo, ķāščiau.

- 6 Neiksmožodžius priešdėliuose ap-, nebe-, pa-, pra-, te-, ne-, at-, tebe-, Pav., atnešū, pradėdū, tebėkalba.
- 7 Žodžio gale ilgieji balsiai ir dvi balsiai turi rištingą priegaidę. Pav. namō.
- 8 Atvirame skiemenyje, žodžio viduryje, kirčiuoti balsiai „a“ ir „e“ turi rištingą priegaidę.
- 9 Neiksmožodžius bendratys su priesagomis turi dešiningą priegaidę (yti, uoti, eti, oti) ir iš jų padaromos formos

NeKirčiuotųjų ilgųjų skiemenų priegaidės

Regelė. Skirty žodyje turi tik vienas skiemuo, o priegaidę turi kiekvienas ilgas skiemuo, tik tai priegaidė labiau girdisi ant kirčiuoto skiemens, todėl mes priegaidę žymime tik tai kirčiuotųjų skiemenų. Prieš kirčiuotųjų skiemenį visų ilgųjų skiemenų priegaidė yra tirtagale, o po kirčiuotojo skiemens - tirtaprade. Pav., rānkā, rānkās

Kaip susėti dviskiemenio daiktavardžio priegaidę ir kirčiuotę

Šiam reikalui užtenka žinoti kirčio vietą daugiskaitos naudininke ir galininke linksniuose. Jeigu daugiskaitos galininke kirtis galūnėje, tai tas žodis bus tirtagalei arba kairinės priegaidės ir priklausys II arba IV kirčiuotei.

Jeigu daugiskaitos galininke dviskiemenis daiktavardis turės kirtį šaknyje, tai jo priegaidė bus tirtaprade (dešinė) ir tas daiktavardis priklausys I ar III kirčiuotei.

Žinodami daiktavardžio priegaidę galutinai jau kirčiuots nustatom ir daugiskaitos naudininke: jei tirtaprados priegaidės naudininke turi kirtį galūnėje tai priklausys III kirčiuotei, jei šaknyje, tai - I kirčiuotei.

Jei tirtagalei ar trumpinės priegaidės daiktavardis daugiskaitos naudininke turi kirtį galūnėje tai jis priklausys IV kirčiuotei, jei šaknyje, tai - II kirčiuotei.

<u>I</u>		<u>II</u>	
N. nāmas	- namāi.	V. galva	- gālvos.
K. nāmo	- namū.	K. galvās	- galvīs.
N. nāmui	- namāms.	N. gālvai	- gālvoms.
G. nāmg	- namūs.	G. gālvz	- gālvās.
3n. namū	- namāis.	3n. gālva	- galvomīs.
Vt. namē	- namuosē.	Vt. galvojē	- galvosē.
Š. o nāme	- o namāi.	Š. o gālva	- o gālvos.

Daugiaskiemenių daiktavardžių

Kirčiavimas

/Daugiaskiemenis daiktavardis turi daugiau kaip du skiemenis/. Daugiaskiemenių daiktavardžių yra trys kirčiuotės. /Ketvirtos kirčiuotės vos tėra pora žodžių/.

Pirmoji kirčiuotė

Daugiaskiemenių daiktavardžius I kirčiuotės kirčio vieta pastovi. Ji gali būti antroje skiemenyje nuo galo, ir tada jos priegaidė bus tvirtapradė /d/ /atėlas, eglėnas/. Tas pastovus kirtis gali būti trečiame, ketvir-

zame, penktame skiemenyje (nuo galo, ir tada jo priegaidė ^{tvirtapradė} /trumpinė, pau, pavėzaris, pikelėknis, girininkas/.

Pirmajai kirčiuotei priklauso daugiaskiemeniai daiktavardžiai su priesagoms:

- 1 - aitis, -tė, jaunikaitis, tarnaitė, bet dukštaitis, žemaitis, žemaitė.
- 2 - ečia, pasakėčia, bet kopėčios.
- 3 - ejas, -ėja, šiuvejas, audėjas, pirovėjas.
- 4 - enas, -era, anykštenas.
- 5 - iena, blakstiėna, mėnesiėna, bet jautiena.
- 6 - ūba, raišūba, braižūba, tarnūba.
- 7 - ūbė, vienūbė, lypūbė, galūbė.
- 8 - ynas, beržynas, eglėnas.
- 9 - ytis, yte, bernytis, mergytė.
- 10 - oris, ligonis,
- 11 - ūrė, gerūrė, rankūrė,
- 12 - ūomenė, visūomenė, kariūomenė.
- 13 - ūkštis, varliūkštis, berniūkštis.

Šiomis priesagomis I kirčiuotės daiktavar-

- dāiņi priegaidē turi ēakņye
- 1 - iava, baūdžiava, vēliava, rīnkliava.
 - 2 - sena, ēisena, galvōsena, rašysena
 - 3 - ņojas, rašytōjas, mokytojas

Prie I kirčiņotes pīklausō daiktavardzīai šis priēdēlis:

- ānt - , āntklodē, āntraštē, āntkapis.
- apý - , apýlīklē, apýlīnkē, apýgarda.
- atō - , atōstogōs, atōlaidis, atōdūsis,
- nūo - , nūomonē, nūorašas, nūosaka.
- pēr - , pērtrauka, pērslūria, pērgalē.
- pó - , pópiētis, pódukra, pótylis.
- prie - , priēolēlis, priēmaišōs, priēblanda.
- priēs - , priēs dēlis, priēs piētis

II-oji daugiaskiemenis daiktavardzīu kirčiņotē.

Šis daiktavardzīu kirčiņotē kirtis šōkinēja ū galūnē; II-jis skiemenis nuo galo, ū jys priegaidē tīrtagali (~) arba trumpinē. Pav.

- IV. mokyklā - mokyklos.
- JK. mokyklos - mokyklūs
- IV. mokyklai - mokykloms
- JK. mokykls - mokyklās
- JK. mokyklā - mokyklo mis
- IV. mokykloje - mokyklose.

Prie II-zios kirčiņotes pīklausō daiktavardzīai šis prieragonis:

- 1 - ainis, saldāinis, nestāinis.
- 2 - ēlis, bernēlis, laukēlis, vējēlis.
- 3 - ēlis, žirgužēlis, laukužēlis.

Pastaba Veikmazodyniai daiktavardzīai galūnēmis - ēlis turi veikmazodžio prierag, pav. atriskyrēlis, isdūkilis, nuidējēlis.

4. -ēšiai, grūvēšiai, pelēšiai, puvēšiai.
- 5 - ēstas, pasēstas, grebēstas.
- 6 - idē, arklidē, kiauclidē.
- 7 - iklis, vanīklis, jaunīklis, rodīklis.
- 8 - ūškis, jaunīškis, bet tēnīski, kūpiškis.
- 9 - ūētis, kolūkiētis, pīliētis bet vōkiētis

10 - yklā, mokyklā, maudyklā.

11 - ūklē, šaudyklē, baidyklē.

12 - ūstē, jaunūstē, vaikūstē, senūstē.

13 - iniņkas, žuiniņkas, bet mōksliniņkas

Šīta priecaga yra dvejoņā daiktavardžiūi padaryti iš daiktavardžiū, turinčiū daugiskaitos kilmininke kirtis gplūneje yra II-os kirčiūotės, pav., daržū - daržiniņkas, arklū - arkliniņkas.

Jei daugiskaitos kilmininke kirtis šaknyje, tai iš tokiū daiktavardžiū padarytiū daiktavardžiūi - iniņk - is pasiļēka šaknyje; pav.,

bičiū - bitiniņkas, kyšiū - kyšiniņkas.

14 - ōkas. Pav., berniōkas, naujōkas, naujokas.

15 - ōklis, - ūoklis, pav., girtūoklis, vjōklis

16 - ōklē, - ūoklē, medžiōklē, vėdūoklē

17 - ōnē, svajōnē, abejōnē.

18 - ōtē, - ūotē, mergiōtē, kirčiūōtē.

19 - ōvas, atstōvas, valdōvas.

20 - ūōlis, jaunūōlis, komjaunuōlis.

III Kirčiūotės daugiaskiemeniū daiktavardžiū kirčio vieta nepastovi ir priegaidės gali būti visos trijū ražiū.

Pav., I. Anykščiūi, dōbilas - dōbilai
II. Anykščiū, dōbilo - dōbilū
III. Anykščiūms, dōbilui - dōbilams
IV. Anykščiūis, dōbilas - dōbilus
V. Anykščiūis, dōbilu - dōbilais
VI. Anykščiūose, dōbilė - dōbiluose.

V. galvažūdžiū - galvažūdžiūi

II. galvažūdžiū - galvažūdžiūis

III. galvažūdžiūi - galvažūdžiūms

IV. galvažūdžiū - galvažūdžiūis

V. galvažūdžiū - galvažūdžiūis

VI. galvažūdžiūje - galvažūdžiūose.

- ūtē, Marcinkėvičiūtē

- ūtē, Karvelytē.

Kālinas, kālinaitē.

Būdvardžiu kirčiavimas

Būdvardžiai kirčiuojami panašiai kaip daiktavardžiai ir turi tik du kirčiuotes III ir IV - jį; tik duiskiemeniai.

III - jį kirčiuotė: Prie jos priklauso, kaip ir daiktavardžiai, tie būdvardžiai kurie daugiskaitos naudininke kirtis galūnėj, o galininke - šaknyje. Pab; baltas

V. baltas, balta - balti, baltos

Sk. bálto, báltos - baltỹ

N. baltam, baltai - baltiems, baltoms

G. báltas, báltas - báltus, báltas

3n. báltu, bálta - baltáis, baltómis

VI. baltamè, baltojè - baltuosè, baltosè.

IV - jį kirčiuotės duiskiemenigi būdvardžiai naudininke ir galininke turi kirti galūnėje, jį priegaidė tritaigali arba trumpinė.

V. sėnas, senà - senì, sėnos

R. sėno, senõs - senỹ

N. senám, sėnai - seniems, senoms

G. sėna - sena

3n. senù, senà - senáis, senómis

VI. senamè, senoje - senuosè, senosè.

Daugiaskiemenis būdvardžių kirčiavimas

Daugiaskiemeniai būdvardžiai turi visas

4 kirčiuotes. Prie pirmos kirčiuotės priklauso tie būdvardžiai, turėję kirčio vietą pastovi, o priegaidė tritaigali ar trumpinė.

Skadangi visi daug. būdvardžiai sudaryti priesagomis, tai reikia išdėmėti kuriomis priesagomis ir kuriai kirčiuotei priklauso atskiri būdvardžiai. Pirmai kirčiuotei priklauso būd. žiomis priesagomis:

1 - iáusias, geriáusias

2 - étas, demétas, kanapétas

3 - ýkštis, pernýkštis, vakarýkštis.

4 - ýlas, akýlas, ausýlas.

5 - ýtas, akýtas, dantýtas.

6 - ývas, ankstývas, vėlyvas.

7 - ingas, turtingas.

8 - ókas, aukštókas.

9 - ōnas, raudonas

10 - ōpas, duejōpas

11 - ōtas, barzdōtas

12 - ūotas, snieguotas, kalnuotas.

Prie pirmos kirčiuotės priklauso būdvardžiai šiais kirčiuotais priešdėliais, kurių priegaidė pastovi ir tirtapradė

1 - apý, + apýgražis.

2 - pó, pójisodis

II būdvardžių kirčiuotė

II-jai ~~būdvardžių~~ skiemenis būd. kirčiuotėi, kaip ir daikt., tie būdvardžiai kurių kirtis šokinėja iš galūnės; II-ji skiemenis nuo galo ir priegaidė tirtapalė arba (trumpinė.)/cairinė.

Šiai kirčiuotei priklauso būd. šiomis priesagomis.

1-ainis - apskritainis

2-ėlis - marutėlis

3-esnis - gerėsnis

4-ienė - miežiėnė

5-inis - aukšinis

Toliau saknyje priešdėlyje lieka kirtis, jei būd. su šia priesaga padaryti iš daugieskiemenių daikt. su pastove tirtapalė priegaidė. Pav., taryba, tarybinis.

III-oji būdvardžių kirčiuotė

Prie šios kirčiuotės priklauso būdvardžiai, kurie kaip ir daikt., turi nepastovią kirties vietą, kirtis šokinėja nuo galūnės; 3 ir 4. Kitiems skiemenis ir turi tirtopradę ir tirtapalę priegaidę. Šiai kirčiuotei priklauso būd. su šiomis priesagomis:

1 - onas - alkanas

2 - imas, artimas, svėtimas

3 - inas, amžinas, dūlkinas.

IV-toji daug. būdvardžių kirčiuotė

Šios kirčiuotės daugias. būd. turi nepastovią kirtį ir jos priegaidė tirtapalė arba trumpinė.

Šiai kirčiuotei priklauso tarptautiniai būd. pav., pasyvūs, aktyvūs.